

KRISTAU DEMOKRAZIAK

Egungo politika-munduari begiratu bat eman ondoren, kristau-demokraziak indar edo esnatu naiezko alegin zintzoak nabari dotugula ezin ukatu, batez ere Sartaldeko erri ta Ameriketakoetan. Azkenengo urte auetan amildu diran jauntxokerizko gobernuak, batez ere Ameriketa aldean, kristau demokraziaren eztena jasan dute beintzat, gobernu-mota oien erioigarri. Oraindik orain Venezuelan gertatutakoak ditugu lekuko zintzo.

Badirudi Ozanam, Franz Hilzer, eta ingurukoak erein zituzten kristau-demokrazi ideak, gaur egun, lertu eta aizeetara barreiatu nai dituztela beren egali eta eragiñak.

Hirler eta Mussolini 'k nolabait lurperatu nai izan zuten politika-joera au; baña alperrik. Adenauer "zaarrak" naurrigabeko ezbearrak jasan izan bear zitun bere politika-motari eutsi naia bein baño geiagotan Hitler jauntxoari muturretara erakutsi izan ziolako. Bigarren gerrate ondoren, politika-joera onen begirale eta zaintzalle sutsuenak mallarik gorengoena berenganatu zituzten. Era ortan, Alemani ta Italia, kristau demokraziaren bultzadak suspertuta, eraiki zaizkigula baietsi genezake. Alemani aldetik Adenauer "zarra" dugu aintzindari, eta Itali aldetik De Gasperi zana. Bi oiek biderik ziurrenetik eraman nai izan dituzte beren erriak.

Auek aipatu ondoren ezin gindezke aazbera jokatu Schuman eta Bidaul onera ekartzeko. Bi oek eskeiñi dituzte alegin eta izerdi piñenak Frantzi ezin egona nolabait birreraiki zedin bere egoera okere tik. Era berean Belgica nleengo kristau sozialdar Partidoa berrituz, eta Holanda n, Katoliko erritar Partido bitartez, politika kutsu berezi ori zabal tzen joan zan. Ageri danez, kristau-demokraziaren eraginak somatu dituzten nazioak, egun, Europa ko Batasun atzetik dabiltzanak ditugu zorionez.

KATOLIKOAN JOKAERA KRISTAU-DEMOKRAZIAREN

JAIOTZ-GARAIAN

XIX garren gizaldian eta XX garrenean sartuta ere, badakigu Europa ko zenbait katoliko nola jokatu diran: ikusiak ikusi eta zetozenak etorrit aurrera begiratu bearrean, gizarte aurrerapenai besorik eskeiñi gabe, kapitalista-mallari lotu lotu eginda gelditu ziran, atzera begira, antsiñakoen ames-lilluratan, "Erdi Aro berri" bat berpiztu naiean ogeigarren gizaldi ateetan. Esan-edo genezake Maritain ek dion ura lortu nai izan zutela katoliko mota ontako oek: "Erriaren batasuna erlijioaren bidez lortzea, Erdi Aroko gertaera bat besterik ez dugu. Eleizaren sinismenak batasuna eman oi zion Estadoari..." Ori nai ote zuten katoliko oiek?

Ala, Leon XIII garrenak "Rerum Novarum" Elizagiri baikaiña eman zuaneko sasoi artan, marxismo eta sozialismo zaleak, ekiñean zebiltzan; katolikoak, ordea, Aita Santuaren agiria "Ixiltasun-esi lotsagarri" batez inguratu zuten, Leon XIII garrenak onartzen zituan erakutsi argiak, esate baterako sindikato askatuak etab..., gutxitan artuz.

Katolikoan artean sortu zan naas-maas artan irabazi zuan kristau-demokraziak maillarik galle nena; eta emn dago bere irabazirik aundien eta baliotsuena: lendabizi, gizarte-arazoetan katolikoak zeramaten jokabide txepela zearo aldatu zuten, Leon XIII garrenaren irakaspenak onartu eta jarraituz. Eta irakaspen auek zertuz, nai-ta-naiez politika sorora eldu bearra zeukaten, len gizarte arazoetan erabilli jokaera politika-arloetan ere nabarmen zedin.

Kristau-demokrazi-zale auek Leon XIII° garrenaren erakutsiak lendabizi gizarte-alorretan erein zituzten; eta, ikaste-billerak, sindikato askeak, lankide etxeak eraikiz, pentsakera berri bat lantzen ari ziran, eta pentsakera au beren aldizkarietan azaldu zuten, neke eta ezbearren eskutik. Pentsakera berezi au ustekabeen, baiña nai-ta-nai-ez, politika soroan murgildu zan:era ortan beren gizarte-elburu eta xedei lorbidetaz urratuz. Joera eta jokabide berriak ziran, orduarteko katoliko tradizio-zaleen ezbestelakoak.

Demokrazi-zale auek egunera bizi ziran, gertatzen-ari kopet emanaz, bide berriak antolatu eta urratuz, xede berriak lortuz. "Lengoen ameslari zaar" katoliko aiek askatasuna arrisku bezela ikusi oi zuten; besteak ordea, kristauak bizitu dezaken bide berri egoki bat bezela. Kristau demokrazi-zaleentzat langille zalapartak edo ezin-egonak, eta sindikato askatuen eraiketak, kristautasunak, giza-askatasunerako, bere arnasez bizitu bear lituzken tresna egokiak ziran. Beste tradiziozale oiek, berriz, aize auek eragille maltzurren alegin satsu bezela jotzen zituzten itsu-itsuan.

~ ~ ~

Ezin dezakegu aaztu bi joerako demokraziak ditugula eskuartean: orainarte erabilli dugun kristau-demokrazia, eta demokrazi liberalak. Badiirudi demokrazi liberalak erio-atzaparretan daudela; norbaitek onela ikusten du beintzat. Demokrazi liberalak etzuan bere soilnean gaitzik nabaritu, arek eta Hitler^{en} eta faxisten jauntxoekiak azaldu arte. Bi oengandiko burruka demokrazi-zaleen lepo erori zan; ala ere, oek eraman zuten garaipena, baiña... faxistak-eta sortu zituzten arazoek etzieten demokrazi-zale oek, liberalak erantzun eta erabaki egokirik eman: itxurazko erabakiz jantzi dute beren egitura, muña usteldu edo egin, eta azala bakarrik ikusten da zenbait bidegabekerien estalgarri. Orregatik egungo demokraziak beste matxinada maltzur eta eraginkor baten atzaparretan erortzeko arrisku gorrian arkitu diztezke: ondo baidakite komunistak demokrazi-zale literal oien lur-jotzea, daramakien bidetik, aldiak ekarriko duala ustekabeen, eta zai-zai daude.

Baiña ez da au, komunismoa, etsairik gaiztoena demokraziarentzat. Demokrazi liberalak berak galdu du edo dezake bere burua. Gerratean gorde nai uste izan zituzten giltzegi edo printzipiotan, utsuseak aski ikusten dira, ipar-ameriketarrak berak oartu dute, beren egungo demokraziak zerikusi gutxi daukala lengo demokrazi-zaleak amestu zutenarekin. Gaitza bere soñean dute ustelgarri.

Walter Lippman^{ek} bere liburu batean gaitz orren arrastoak onela azaltzen ditu, berak oartu eta ikusiak laburki emanaz: "Erritarrak, erabiltzeko gai ez diran aiña eskubidez edo almenaz jabetu dira; eta oek aukeratzen dituzten gobernuak, galdu dituzten eskubideak berriro eskuratu bear dituzte, egiaz agindu bear baldin badute". "Gobernatzalle-mallaren bizi-eza da laterri edo nazio-demokrazi-zaleen gaitza".

Beste idazle batek, Ipar-Ameriketako gizarte-arazoetan oso ialetuta dagon C. Wrigt Mills^{ek} ipar-ameriketarren demokraziaren errailetaraño sartu du eztena, eta ondorioak liskar eta eztabaida rako gai izan arren, "zerbaiten" adirazgarri zintzo ditugu. Zerbaitek eragin du idazle trebe au ipar-ameriketarren demokrazia "militar kutsuzko kapitalismo" sasi-izenez ikutzeko. Berak dionez. "demokrazi-sinismena militar oiek gordetzen dute kutxa batean arduratsuki; eta kutxa orren itzale-ra makurtzen dira Ekonomi-Bazkun aundien ordeko, bestelako politika indardun, eta gañontzeko "jauntxo-elite" osoak... Baliteke "elite" ori asmo onez eraikia izatea, baiña... azkenean jauntxokorietan erori-edo dirala aitortu bear".

Gaitza, beraz, soñean dute liberal demokrazi-zale oiek: dana dala, eria nuntzea ez da aski, sendabiderik eskeintzen eta ezartzen ez bazaio.

Darabilkigun gaitik asma genezake nundik dabillen sendabidea. Baiña zer dugu kristau demokrazia?

"Kristau"-demokraziak ez ditugu naasi bear erlijio-joera aizeetara aitortzen duten beste partido oiekin: berezi ordea beti. Norbaitek dion bezela "partido baten erlijio-mota aitortzea, Elizaz nolabait beartzea litzake. Elizak bere ordekoa-

edo suki nai izango luke partido orren soñean, beren eginkizun, joera, erabaki, eta asmoak erlijio kutsu orrezaz igurtzi nairik... Oiek politika katolikoa egingo luteke, eta katoliko ez diranak ere luteke eskubiderik izango partido orretan sartzeko."

Kristau-demokrazi-partidoak ez ditugu azkera ontakoak: ez dute inolaz ere edozein erabazirik beartu nai. Ez dute beren erlijiorik aitortzen (ez dugu baiesten erlijio gabeko gizonak diranik): "Kristau arnasetan" oinarriturik daude; kristau filosofiak eman dezazken egi baliotsuetan edan dute beren izatea; apaiztar edo elizusaiezko politikarik ez dute egin nai, ezta erlijio-era berezi bat aitortu eta ezarri ere politika-soñeko bezela. Partidu "katoliko" oiek kristau egi aberatsenak begien aurrean ipiñi bai, baña...bete, askotan ez! Kristau egi oiek demokrazi gorputzari bizia ematea oso egokia da, baño, arro-arro puztuta agertzea ez dator askotan ongi kristau-izate berarekin.

Baña zer dugu egiazki kristau-demokrazia? Zer ez dan errez litzake esatea. Lourdes Casal 'ek dionez"arritzekoa baiño oraindik ez da mami biurtutako egi bat; asmo bat litzake". Alemani-erria egūten ari diarduna aztertu bear litzake sakonetik argi pixkat egin nai badegu arlo ontan.

Kristau-demokrazi au aupatzerakoan ezin dezakegu baietsi Elizak eskeintzen duan politika-era danik. Ez, Elizak ez du politika bat beretzat eta bereenzat aukeratzen. Edozein politika-mota egoki eta bidezko zaizkio, kristau-filosofiak ematen dituan giltzegiak eta betebearrak onartzen eta aztertzen baldin baditu. Edozein politika-joe ran "agintea erriaren onerako erabilli bear da". Beraz, agintariak Jainkoaren lege aurkako zerbait egin edo agintzen baldin badu edo jatorrizko-legearen kontra, edo guzien onerako ez datorren zerbait burutu, edo onelako zerbait egin baleza, Elizak erriaren matxinadarako eskubidea on-etsi egiten du, agintariak, erriak beregan utzi duan agintea legetik kanpora eta lage aurka erabilli dualako.

Zeintzuk dira, beraz, kristau-demokrazia-oren ezaugarri agiriak? Luigi Sturzo 'k dakarenez

auek ditugu kristau-demokrazia beste politika-bideaz bereizten duten ezaugarriak: 1- Egungo demokraziak eta kristau-demokraziak bat datoz egizko demokrazia "erriaren gobernatzeara, erriarentzako gobernatzeara, eta erriagatik gobernatzeara" dala adieraziz. 2- Elitzake demokrazi izango esan bearrak esateko, eta idazteko, eta biltzeko eta laguntzeko askatasunik ezpalego. Baña askatasun auek beti beren arauak eduki bear dituzte, onak diralakoan, erriarentzat kaltegarri gerta ez ditezen neurritik kanpora irtenaz. 3- Demokraziak ezin dezake bizirik izan eta bear bezela jardun parlamenturik gabe; onezaz gañera estado-almenak bear bezela bereiztu bear dira demokrazi bategan: auek dira, legeak emateko almena, eman legeak betearaztekoa, eta epaitzerakoa. 4- Demokrazi bat ezin diteke amestu ere, erriartekoetan ekonomi-mallak sortzen dituan burrukak eta gorrotoak nolabaita ezerezteko bideak ezarri gabe: bidea, gizarte-zuzentasuna.

Demokraziaren ezaugarri auek ekarri ondoren galdera bat egin genezake: ba ote da demokrazirik askatasunik gabe?

Demokraziaren ezaugarrietan "erria" itza erabili degu sarritan, eta egiten itza alik egokien artu bear da. Mons. Franceschi 'k Pio XII gaurrenaren demokraziari buruzko itzaldi bateri egiten dion iruzkiñean "erria" era ontan aditu bear dala esaten digu: "Ez da matematika-arauzko gizonemakume guzien pillatze uts bat Erria, ez; nor-izan edo persona guzien billera bat, sendi-biltze bat, langintzakoan baltzu bat, ikastetxe eta beste edozelako bilkuntzen elkartze bat baizik... Orregatik gobernu-egituratan, erri osoaren bizitz-taupadak euki bear dute beren txokoa. Bestela erriaren parte-artzea eta bere ordezkioak beren tokia gobernuan edukitzea, itxura utsa eta bidegabekeria besterik ez litzake izango". Demokrazirik ba ote dago, ba, askatasunik gabeko erri batean?

Ciceron 'ek zionez "askatasuna, agintean parte artzea da", eta arrazoi zuan alde ontatik begiratuta, alegia, erriarren eskubidea eta politika aldetiko askatasun alde bikote ontatik begiratuz gero. Erriak agintean parte artzeko daukan eskubide ori aldakaitza ta inork kendu cziñezkoa

da. Askatasun au dagon bitartean egizko demokrazian bizi gerala esan bai genezake; alderantziz, ametsezko demokrazia litzake noski. Ekarri ditza-gun berriro onera Maritain'en itz batzuk askatasunaz; Erdi Aroko Eliza eta Estadoa bat eginda bizi ziralaz diardula onela dio: "...Elizak ba-du bere soroa, eta Estadoak ere bai berea... Orregatik orain tokia demokraziarentzat dala esan genezake, joan gizaldiko zalaparta ta utsune-akatsak beindik ikusita. Era ontan kristau-arnasean tinkotuta dagon politika-joera batek, eta politika-joera orren eragiña jasoko duan erri batek, egi batzuen berri ondo jakin bear du; egi oiek zimentutzat artutzeke ezin baiditeke ondo eratu gizon askeen erri bat". "Au da lenengo egia:askatasun egia". "Askatasun egi ori sinistu bear dala esaterakoan, ez dugu inor erlijiozko egi bat sinisterra beartu nai, Erdi Aro artan bezela. Egi auk ez dira erlijio-egiak, dogma-egiak, erriarteko ta gizartekoak baizik. Izan ere, demokrazi batek ezin dezake inor erlijiozko egi bat sinisterra beartu, ez bait da au bere lepo dagon kontua".

Arlo onetaz diardula beste egi batzuk ere esaten ditu: Estadoak mota ontako sinismen au pizteko baditu bere eskubide eta betebearrak; gizarteko pake ta alkartasuna lortu aal izateko, askatasun sinismen au azikera edo edukazio egokiaren bidez lortu diteke. Demokrazi-sentipen ori bizi gordetzeko biderik ziurrena askatasun-sinismen orreri nolabait itxituta bizitzea da. Nolabait esan det, bide ezberdiñak eraman gaitzatekenez jokaera ori onartzea: katoliko, sozialista, erregezale, liberal eta abar...jokaera berdiña euki dezateke erri baten ontasuna darabilkitenean xedezat...naiz-ta erlijio aldetik norbera bere bidetik joan, beste guzien ideaganko begirunez ornituta. Itz batean, demokrazi-zale estado batek bere gain artu bear du bere menpekoetan askatasun-sinismen baliotsu au lantzea, gizartearen onerako, "askatasun au gabe ez bait dago demokrazirik".

Asieran esan degunez, kristau demokrazia-ren lenengo eragiñak gizarte-arazoetan nabaritu ziran, baña, bide batez, politika-soroan ere murgildu ziran, gizarte-arazoak zerikusi aundia bai daukate politikarekin.

POLITIKA-EGITURA.

Erabat demokrazi-zalea dugu. Ezin dezake inõolaz ere "jauntxokeri" edo diktadurak onartu. Naiz-ta diktadura auek, itxuraz, kristau edo katoliko balioak gorde, egitan ezin dezakete politika-joera au legetu inõundik.

Orregatik, jauntxokerien aurkako dugu beti demokrazi-zalea, baña kontrakoa izan-arren "bidezko etzaizkion biderik ezin dezazke erabili bere elburua ardiesteko; gizakia begirunez eta egoñitasunez eriztea bait da urrezko araua kristau bat araberakatzeko".

Politika-alorreko beste lan bat demokrazitze-saioa da. Demokrazitze-lan onek giza-baitan du bere asiera: barneak eta jatorrizko-legeak ageri-agerian erakusten baidiote gizarteak baduala inork kendu ezin dezaioken eskubide bat, au da, erri-agintean edo gobernuan parte artzeko eskubidea; eta eskubideak norbaitek txiñtsi balitza, eta erabat jauntxotu erritarrak bidegabekez eta giza-legetik kanpo menperatuz, gizarteak zillegi zaizkion edotariko bideak autatu eta erabiliko ditu, arek eta eskubide orrezaz berriro nausitu arte.

EKONOMI-EGITURA.

Ekonomi-saillean kristau-demokrazi-zaleak batasuna, anaitasuna eta elkartasunezko bizitzaren begirale sutsuak ditugu. Norberekerietan errotuta ikusten dan ekonomia lurperatu nai dute, beste zimenduetan, alkartasunezkoetan eraikitze beren ekonomi ori: norberekeriak eraginda sortzen edo gordetzen dan ekonomiak liberalen kapitalismo-usai okagarria darama. Beraz, ekonomi-soroan kristau-demokraziaren xedea langilleen alkartasuna eta lan-elkartasunak sortzean dauzkagu". Kapitalismoari norberekoikeria dario, lurrun koipetsu ta lurkoia. Era ortan Estadoak, nagusien eta aundikien ordezeko bezela beraien naikeriak estaltzeko aitzaki balitz, ez luke bizitzeko eskubiderik izango. Kristau-demokraziarentzat Estadoa ez da aundikien norberekerien estalgarri, guzien on eta aurrerapenen suspergarri baizik.

Gizakiak politika-arazotan bere eskubideak dituaneez, eskubide onen indarra eta eragiña ekonomi-sailletara ere eraman nai izan ditu.

Noizbait pentsatu zan demokraziak ezin zitzazke-ala langille-mallaren eskabideak asetu. Ba-du bai bere arrazoa pentsakera oker onek: izan ere XIX garren gizaldian demokrazia kapitalista eta jauntxoan eskutan zegoan, eta oek langilleen bearrak bete ordez, suntsitu naika jokatu ziran. Kristau-demokrazia etorri arteño... Gobernua edo Estadoa sartu diteke ekonomi-arazoetan, baña ekonomi-askatasuna inolaz ere ez zauritzeko baldintzarekin.

Kristau-demokraziak politikan eta ekonomian artu dezaketen tartea ikutu besterik ez dugu egin, mota askotako aukeratu baiditezke xede ori burutzeko, batez ere ekonomi-arazo auetan, eta, ekonomi-arazo auekin lotuta, gizarte ta langille arazoetan. Bide berriak urratzen ari dirala, ainbeste naasketa ta buruausteen erabaki-iturri, ezin dugu ukatu. Aldiak emango digu erantzuna...

Baña ez dezagun pentsatu demokrazian dena askatasuna danik. Demokraziak ere ba-ditu bere mugak: aginte beraren izateari darizkionak, eta demokrazi-kerari dagozkionak. Luigi Sturzo^k iru muga ezartzen dizkio demokraziari: a- erria ez du aukeratzalle-sallak gobernatzan, nortzuk goberna bear duten aukeratu baizik. Sail au ez dabil uneoro gobernu-gizon oien atzetik, azterketa zeatz bat egin nai balu bezela; moral-arauzko kontrol bat darama, aukeratzalle-sail ori berrituz eta erriatarren iritzi ageriak bilduz. Gobernu-arlo guzian zeatz-meatzak ez dituzte askatzen, jarraibide bakanenak, egitarauak irasi baizik. Erria ta agintariak elkarren muga dira, legezko muga. b- Erritarrai esi berezi bat ezartzen die lege-moralak. Erriak berak aukeratu duan lege bat lege moraletik at baldin badago, lege ori moral aurkakoa dala dakian gizakiak ez du betebear; baña legezkoarekin ondo etortzeko eman duten oietxek kendu bear dute lege oker ori. Beraz, erri-tarraí erriaren iritziak jaso bear dituzten oiek eragozpen aundienak ipiñi bear dizkiete, baldin mota ontako lege aizun bat ezarri nai baldin ba-dute. Etika-muga au oso berezkoa zaio aginteari, giza-legetan tinkotua baldago aginte ori. d-

Irugarren muga demokraziaren izate berak ematen digu. Ezin ditezke aaztu beste politika demokrazi aurkako joerak; beraz, erriari beste muga ezartzen zaio berak autatako Legedia ez austeko itzemana-raziz. Legedia bera eraiki duan erriak atalen bat aldatu dezakeala egia da; baña, ezin diteke joan legediari darion espiritu eko gogoaren aurka. Muga auek betetzeke ezin genezake demokrazia zer-tzera iritxi.

Egun, mundu zabalean nabari dan politika-joera bikain ontan Erria dugu, alde guzietatik begiratuta, muiña. Erriak ditu eskubiderik baliotsue-
nak, eta erriak betebearrik nagusienak. Baña errietan gizakiak ditugu eskubide eta betebear oien jabe, eta erritarrai eman bear zaie azikera egokia demokrazi-lanak ondorio egokiak eta iraunkorrak emango ba ditu. Politika aldetik, ekonomi aldetik, kultura aldetik begiratuta ere, beti gizakia dugu guzi oien eusgarri. Askatasuna eta demokrazia ez dira aberastasun politikoak, gogozkoak edo giza-
barneari darizkion aberastasunak baizik. Eta eza-
gutu, maitatu, eta zabaldu egin bear dira, oñarriztat
Egia eta Maitasuna ditualarik: oek gutxitan ditugularik gizartea leize illunean murgiltzen bait da, Kondaira lekuko. Orregatik jakin egin bear di-
tu askatasun eta demokrazia zer diran, eta zeintzuk diran bere betebear eta erantzun-bearrak. Era or-
tan, gizartean Leon XIII garrenek L. Harmel'eri es-
kutitz batean zion ura zertuko da:

- " Demokrazia egiz kristaua baldin ba da, erriari zoriona, aurrerapena eta pakea emango dio etorkizunak".

Iñaki Bereziartua.

Arantzazu.
